

Michel Foucault

PARHAAT

Suomentaneet Tapani Kilpeläinen,
Simo Määttä ja Johan L. Pii

Tämä on näyte kirjasta.
Osta kokonainen kirja
osoitteesta www.netn.fi.

niin & näin
Tampere 2014

RANSKANKIELINEN ALKUTEOS

Dits et écrits I–IV, 1994

Édition établie sous la direction de Daniel Defert et François Ewald avec la
collaboration de Jacques Lagrange

© Éditions Gallimard, Paris, 1994

SUOMENNOS

© Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä, Johan L. Pii

♣ Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-NUMERO

978-952-5503-78-4

KANSI

Pasi Romppanen

TAITTO

Susanna Laurola

PAINOTYÖ

Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö,

Tallinna 2014

KUSTANTAJA

Eurooppalaisen filosofian seura ry

FILI
FILIOLOGIEN INSTITUUTTI

FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus
on tukenut tämän kirjan kääntämistä

SISÄLLYS

Onko ihminen kuollut? (1966)	7
Historian kirjoittamisen tavoista (1967)	13
Tieteiden arkeologiasta. Vastaus <i>Cercle d'épistemologielle</i> (1968)	32
Foucault selittää <i>Tiedon arkeologiaa</i> (1969)	74
Erään maailman synty (1969)	83
Theatrum philosophicum (1970)	87
Kehoni, tämä paperi, tämä tuli (1972)	116
Valta ja keho (1975)	144
Diskurssin ei pidä katsoa olevan... (1976)	152
Haastattelu (1977)	154
Haastattelu (1980)	178
Strukturalismi ja jälkistrukturalismi (1983)	239
Itsestä huolehtimisen etiikka vapauden harjoittamisena (1984)	269
Olemassaolon estetiikka (1984)	292
Itsetekniikat (1985)	298
Viitteet	331

ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN ETIIKKA VAPAUDEN HARJOITTAMISENA

– *Haluaisimme ensinnäkin tietää, mikä ajattelunne kohteena tällä hetkellä on. Olemme seuranneet viimeaikaista kehitystänne ja eritoten Collège de Francessa vuosina 1981–1982 subjektin hermeneutiikasta pitämiänne luentoja ja haluaisimme tietää, ovatko subjektiivisuus ja totuus edelleen filosofisen pohdintanne pääkohteita.*

– Itse asiassa olen aina pohtinut niitä, vaikkakin olen muotoillut pohdinnan kehukset hieman eri tavalla. Olen halunnut tietää, millä tavalla ihmissubjekti tuli mukaan totuuspeleihin, olivatpa ne sitten tieteen muodossa ilmeneviä tai tieteelliseen malliin viittaavia pelejä tai niitä, joita tapaa kontrolli-instituutioissa tai -käytänteissä. Käsittelin teemaa kirjassani *Sanat ja asiat*, jossa pyrin saamaan selville, kuinka ihminen määritetty puhuvaksi, eläväksi ja työtä tekeväksi subjektiksi tieteellisissä diskursseissa. Collège de Francen luennoilla olen yleisesti purkanut tätä ongelmanasettelua.

– *Eikö teidän aiemman ongelmanasettelunne ja subjektiivisuutta/totuutta koskevan ongelmanasettelun välillä ole kuilua, erityisesti itsestä huolehtimisen käsitteen vuoksi?*

– Olen aiemmin lähestynyt subjektin ja totuuspelien välistä suhdetta joko pakkokäytänteissä kuten psykiatriassa ja rangais-
tuslaitoksessa tai teoreettisessa tai tieteellisessä toiminnassa kuten varallisuuden, kielen ja ihmisen analyysissa. Collège de Francen luennoilla olen kuitenkin pyrkinyt ymmärtämään suhteen itseharjoitukseksi kutsutun käytänteen pohjalta. Mielestäni se on ollut yhteiskunnissamme antiikista saakka melko tärkeä,

joskaan ei kovin laajalti tutkittu ilmiö. Itseharjoituksen merkitys ja varsinkin sen autonomia oli kreikkalaisessa ja roomalaisessa kulttuurissa paljon suurempi kuin myöhemmin, kun uskonnolliset, pedagogiset ja lääketieteelliset ja psykiatriset instituutiot ottivat sen tiettyssä määrin haltuunsa.

– *Nyt on siis tapahtunut jonkinlainen siirtymä: totuuspelit eivät enää koske pakon harjoittamista vaan subjektin itsensä muodostamista.*

– Juuri niin. Itsemuodostusta voisi kutsua askeettiseksi käytänteeksi, jos askeesi ymmärretään hyvin laajassa merkityksessä, toisin sanoen ei moraaliksi tai kieltäymykseksi vaan itseharjoitukseksi, jonka avulla pyritään kehittämään ja muuttamaan itseä ja saavuttamaan tietty tapa olla. Tarkoitan siis asketismia laajemmassa merkityksessä kuin esimerkiksi Max Weber, mutta olen kuitenkin hieman samoilla linjoilla.

– *Voiko tällaisen itseharjoituksen ajatella olevan jonkinlaista vapautumista, vapauttava prosessi?*

– Sen suhteen olisin hieman varovaisempi. Olen aina suhtautunut vapautumisteemaan hieman varoen, sillä ellei sitä käsitellä varovaisesti ja tiettyjen rajojen sisällä, on vaarana, että sillä viitataan ajatukseen, että on olemassa luonto tai ihmisyyden perusta, joka tiettyjen historiallisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten prosessien myötä on peittynyt, vieraantunut tai vangittu noihin mekanismeihin ja rankaisumekanismeihin. Tuon hypoteesin mukaan tarvitsisi vain rikkoo tukahduttavat lukot, jotta ihminen voisi taas tehdä sovinnon itsensä kanssa, löytää luontonsa tai saavuttaa uudelleen yhteyden alkuperäänsä ja palata täyteen ja positiiviseen suhteeseen itsensä kanssa. Mielestäni tällaista ajatusta ei voi sitä tutkimatta hyväksyä sellaisenaan. En tarkoita, etteikö vapautusta ja moninaisia vapautuksen muotoja olisi olemassa: kun siirtomaavallan alainen kansa pyrkii vapautumaan siirtomaaisännästä, harjoitetaan toki selvästi nimenomaan vapautumista. Mutta tästä vieläpä tarkkaan määrittelystä tapauksesta tiedetään hyvin, ettei tuo vapautumisharjoitus riitä määrittämään myöhemmin tarpeellisia vapauden käytänteitä, jotta kyseinen kansa, yhteiskunta ja yksilöt voisivat määrittää

itseään varten kelvollisia ja hyväksyttäviä muotoja olemassaolleen tai valtiolleen. Siksi korostan vapauskäytänteitä pikemmin kuin vapautumisprosesseja, joilla toki on paikkansa mutta jotka eivät mielestäni yksinään voi määrittää kaikkia vapauskäytänteiden muotoja. Olen kohdannut tämän ongelman eritoten tutkiessani seksuaalisuutta: onko mitään mieltä sanoa ”vapautta-kaamme seksuaalisuutemme”? Eikö ongelmana ole pikemminkin pyrkiä määrittämään vapauskäytänteet, joiden puitteissa voi määrittää, mitä seksuaalinen mielihyvä ja eroottiset, intohimoiset ja rakkaussuhteet muiden kanssa ovat? Tämä vapauden käytänteitä koskeva eettinen ongelma on mielestäni paljon tärkeämpi kuin hieman itseään toistava toteamus, että on vapautettava seksuaalisuus tai halu.

– *Eikö vapauden harjoittaminen vaadi tietynasteista vapautumista?*

– Ehdottomasti. Ja tässä pitää ottaa mukaan hallinnan käsite. Analyysit, joita pyrin tekemään, koskevat ensisijaisesti valtasuhteita. Tarkoitin tällä jotain muuta kuin hallintatiloja. Valtasuhteet ovat ihmisten välisissä suhteissa äärimmäisen laaja-alaisia. Mutta se ei tarkoita, että poliittinen valta on kaikkialla, vaan että ihmisten välisissä suhteissa on koko joukko valtasuhteita, jotka voivat vallita yksilöiden välillä, perheen sisällä, pedagogisessa suhteessa tai valtiossa. Valtasuhteiden analyysi muodostaa tavattoman kompleksisen kentän; toisinaan analyysissa tulee esiin jotakin, jota voisi kutsua vaikkapa hallintatapauksiksi tai hallintatiloiksi. Niissä valtasuhteet eivät olekaan liikkuvia ja suo eri osapuolille strategian niiden muuntelemiseksi, vaan ne ovat lukkiutuneita ja jähmettyneitä. Kun yksilö tai sosiaalinen ryhmä onnistuu lukitsemaan valtasuhteiden kentän, tekemään suhteista liikkumattomia ja kiinteitä ja estämään kaiken käänteisen liikkeen – keinoilla, jotka voivat olla niin taloudellisia, poliittisia kuin sotilaallisiakin – ollaan tilanteessa, jota voidaan kutsua hallintatilaksi. Sellaisessa tilanteessa ei selvästikään ole vapauskäytänteitä, tai ne ovat olemassa vain yksipuolisesti, tai ne ovat äärimmäisen rajoittuneita tai rajallisia. Olen siis kanssanne samaa mieltä siitä, että vapautuminen

on joskus vapauden harjoittamisen poliittinen tai historiallinen ehto. Esimerkiksi seksuaalisuudessa on varmaa, että on tarvittu tietty määrä vapautumista miehen vallasta, on täytyntynyt vapautua sortavasta moraalista, joka koskee niin hetero- kuin homo-seksuaalisuutta; mutta tämä vapautuminen ei tuo esille onnellista olentoa, joka on täynnä seksuaalisuutta ja jossa subjekti on saavuttanut täyden ja tyydyttävän suhteen. Vapautuminen avaa kentän uusille valtasuhteille, joita on kontrolloitava vapauden harjoituksella.

– *Eikö vapautuminen itsessään voisi olla vapaudenharjoituksen muoto tai tapa?*

– Voisi tietyissä tapauksissa. On tapauksia, joissa vapautuminen ja vapautustaistelu todellakin ovat välttämättömiä vapauden harjoittamiseksi. Mitä esimerkiksi seksuaalisuuteen tulee, enkä sano tätä poleemisessa mielessä, koska en pidä polemiikkeista, sillä ne ovat mielestäni useimmissa tapauksissa hedelmättömiä – tietystä Freudin tulkinnasta johdetussa reichilaisessa mallissa oletettiin ongelman kokonaisuudessaan koskevan vapautusta. Hieman yksinkertaistaen oletuksena oli ongelman ratkaiseminen ja vapautuminen räjäyttämällä halua, viettiä, kieltoa, sortoa ja sisäänsä sulkemista koskevat kiellot. Ja mielestäni silloin jätetään täysin huomioimatta – ja tiedän, että tässä yksinkertaistan monien kirjoittajien paljon mielenkiintoisempia ja hienovaraisempia ajatuksia – eettinen ongelma, joka koskee vapauden harjoittamista: kuinka vapautta voi harjoittaa? Seksuaalisuuden suhteen on ilmeistä, että halunsa vapauttamalla tietää, kuinka käyttäytyä eettisesti nautintosuhteissa muiden kanssa.

– *Sanotte, että vapautta on harjoitettava eettisesti...*

– Niin, sillä mitä muuta etiikka on kuin vapauden harkittua harjoitusta?

– *Tarkoittaako tämä sitä, että ymmärrätte jo vapauden itsessään eettiseksi realiteetiksi?*

– Vapaus on etiikan ontologinen edellytys. Mutta etiikka on vapauden harkittu muoto.

– *Toteutuuko etiikka itsen etsimisessä tai itsestä huolehtimisessa?*

– Itsestä huolehtiminen oli antiikissa tapa, jolla yksilönvapaus – tai tiettyyn pisteeseen saakka kansalaisuusvapaus – heijastui etiikkana. Jos tutkistelee joukkoa tekstejä Platonin ensimmäisistä dialogeista aina myöhäisstoalaisuuden suuriin teksteihin – Epiktetokseen, Marcus Aureliukseen saakka – huomaa, että huoli itsestä on luonnehtinut koko moraalista pohdintaa. On mielenkiintoista nähdä, että sitä vastoin meidän yhteiskunnissamme tietystä hetkestä lähtien – ja on hyvin vaikea sanoa, milloin se on tapahtunut – itsestä huolehtimisesta on tullut jotakin hieman epäilyttävää. Tietystä hetkestä lähtien itsestä huolehtiminen on usein tuomittu yhdeksi itserakkauten, itsekkyyden tai yksilöllisen hyödyntavoittelun muodoksi, joka on ristiriidassa muiden hyödyttämisen tai välttämättömän itsensä uhraamisen kanssa. Kaikki tämä on tapahtunut kristinuskon aikakaudella, mutta en sanoisi, että se johtuu yksinkertaisesti vain kristinuskosta. Kysymys on paljon monimutkaisempi, sillä kristinuskossa oma pelastuminen on myös tapa pitää huolta itsestään. Mutta kristinuskossa pelastuminen tapahtuu itsensä kieltämällä. Kristinuskossa huoli itsestä on paradoksaalinen, mutta se on toinen ongelma. Palatakseen kysymykseenne olen sitä mieltä, että Kreikassa ja Roomassa – ja erityisesti Kreikassa – hyvä käytös ja sovelias vapauden harjoittaminen vaati huolenpitoa ja huolta itsestä, sekä itsensä tuntemiseksi – tämä on tuttu lauseesta *gnothi seauton* – että itsensä koulumiseksi, itsensä ylittämiseksi ja niiden mieltymysten hallitsemiseksi, jotka uhkaavat viedä mennessään. Yksilönvapaus oli kreikkalaisille hyvin tärkeää – toisin kuin väitetään enemmän tai vähemmän Hegeliltä peräisin olevassa kuluneessa sanonnassa, jonka mukaan yksilönvapaus olisi täysin merkityksetöntä valtion eheän kokonaisuuden rinnalla. Se, ettei ole (toisen valtion, ympärillä olevien ihmisten, hallitsevien ihmisten, omien intohimojen) orja, oli ehdottaman tärkeä asia; huoli vapaudesta oli keskeinen, jatkuva ongelma antiikin kulttuurin kahdeksan suuren vuosisadan ajan. Etiikka keskittyi huoleen itsestä, ja antiikin ajan etiikka sai ominaisen muotonsa itsestä huolehtimisesta. En tarkoita, että etiikka olisi huolta itsestä,

vaan että antiikissa etiikka vapauden harkittuna harjoituksena pyöri tämän perussäännön ympärillä: ”huolehdi itsestäsi”.

– *Ja sääntö sisältää logosten (logoi), totuuksien omaksumisen.*

– Juuri niin. Itsestään ei voi huolehtia tietämättä ja tuntematta. Itsestä huolehtiminen on tietysti itsensä tuntemista – tämä on asian sokratelais-platonilainen puoli – mutta se on myös tietämystä tietyistä käyttäytymissäännöistä tai -periaatteista, jotka ovat sekä totuuksia että määräyksiä. Itsestään huolehtiminen on näihin totuuksiin sitoutumista: juuri tässä etiikka on sidoksissa totuuspeleihin.

– *Sanotte, että on tehtävä tästä opitusta, muistiin painetusta, vähittäisesti sovelletusta totuudesta itseä suvereenisti hallitseva kvasi-subjekti. Mikä tuon kvasisubjektin asema on?*

– Ainakin *Alkibiadeen* lopun⁷⁴ perusteella subjektin tai yksilöllisen sielun ongelma Platonin ajattelun mukaan on kääntää silmänsä itseään kohti tunnistaakseen itsensä siinä, mitä on. Ja tunnistaessaan itsensä siitä, mitä on, sielu muistaa totuudet, joiden sukua se on ja joita se on voinut pohtia. Ajatusvirtauksessa, jota laajassa merkityksessä voi kutsua stoalaiseksi, ongelmana sitä vastoin on opiskella tiettyjä peruseriaatteita eli totuuksia ja opinkappaleita eli käyttäytymissääntöjä. On toimittava niin, että nuo periaatteet kertovat joka tilanteessa ja tavallaan spontaanisti, kuinka on käyttäytyttävä. Tässä tulee vastaan kielikuva, joka ei ole peräisin stoalaisilta vaan Plutarkhokselta: ”Sinun on pitänyt oppia periaatteet niin lujasti, että kun halusi, mieltymyksesi ja pelkosi herättävät sinut haukkuvien koirien lailla, logos puhuu kuin isännän ääni ja yhdellä karjahduksella vaimentaa koirat”⁷⁵. Tässä on taustalla ajatus logoksesta, joka jollain tapaa toimii mitään tekemättä; ihmisestä tulee logos tai logoksesta tulee ihminen.

– *Haluaisimme palata vapauden ja etiikan suhdetta koskevaan kysymykseen. Kun sanotte, että etiikka on vapauden harkittu osa, tarkoitatteko sitä, että vapaus voi tulla tietoiseksi itsestään eettisenä toimintana? Onko se automaattisesti ja aina tavallaan moralisoi-tua vapautta, vai vaatiiko vapauden eettisen ulottuvuuden löytäminen itsen työstämistä?*

– Kreikkalaiset tosiaankin käsittelivät vapautta ja yksilönvapautta eettisenä ongelmana. Mutta eettisenä kreikkalaisten ymmärtämässä mielessä: *ethos* oli tapa olla ja käyttäytyä. Se oli subjektin tapa olla ja tehdä, jonka muut näkivät. Ihmisen eetos näkyy hänen vaatetuksessaan, olemuksessaan, kävelytavassaan, rauhallisuudessa, jolla hän reagoi kaikkiin tapahtumiin ja niin edelleen. Tämä oli heidän mielestään vapauden konkreettinen muoto; näin he käsittelivät vapautensa ongelmaa. Ihminen, jolla on kaunis eetos, jota voidaan ihailla ja mainita esimerkkinä, on ihminen, joka harjoittaa vapautta tietyllä tavalla. En usko, että vapauden heijastumiseen eetoksena on tarpeen kääntymys, vaan vapaudesta tulee välittömästi eetosta koskeva ongelma. Mutta jotta tuo vapauden harjoitus saisi muotonsa hyvässä, kauniissa, kunnioitettavassa, arvostetussa ja mielenpainuvassa eetoksessa, joka voi toimia esimerkkinä, itsen täytyy työstää omaa itseään.

– *Tähänkö sijoitatte vallan analyysin?*

– Mielestäni sikäli kuin vapaus tarkoittaa kreikkalaisille vapautta orjuudesta – mikä on siis melko erilainen vapauden määritelmä kuin meillä – ongelma on jo täysin poliittinen. Se on poliittinen sikäli kuin vapaus muiden orjuudesta on ehto: orjala ei ole etiikkaa. Vapaus on siis itsessään poliittista. Ja vapauden mallikin on poliittinen sikäli kuin vapaana oleminen tarkoittaa sitä, ettei ole itsensä tai mieltymystensä orja, mikä edellyttää tietynlaista – *arkheksi* eli vallaksi tai käskyksi kutsuttua – hallinta- ja herruussuhdetta suhteessa omaan itseensä.

– *Teidän mukaanne itsestä huolehtiminen on siis tietyllä tapaa huolta muista. Huoli itsestä on tässä merkityksessä aina eettistä, itsessään eettistä.*

– Kreikkalaisille se ei ollut eettistä siksi, että se on huolta muista. Huoli itsestä on eettistä itsessään; mutta siihen sisältyy kompleksisia suhteita muihin sikäli kuin vapauden eetos on myös tapa kantaa huolta muista. Siksi soveliaasti käyttäytyvän vapaan miehen on tärkeää osata hallita vaimoaan, lapsiaan ja taloan. Sekin on hallitsemistaitoa. Eetos sisältää myös suhteen muihin sikäli kuin itsestä huolehtiminen tuo kyvyn olla soveliaassa paikassa yhteiskunnassa, yhteisössä tai ihmistenvälisissä

suhteissa – niin viranhoidossa kuin ystävyyssuhteissakin. Ja itsestä huolehtimiseen kuuluu myös suhde toiseen sikäli kuin hyvä huoli itsestä edellyttää mestarin oppien kuuntelemista. Tarvitaan opasta, neuvonantajaa, ystävää, jotakuta, joka kertoo totuuden. Siten suhde muihin on läsnä koko sen ajan, kun itsestä huolehtiminen kehittyy.

– *Huoli itsestä kohdistuu aina muiden hyvään: se pyrkii hallitsemaan hyvin valtatilaa, joka on läsnä kaikissa suhteissa, toisin sanoen se pyrkii hallitsemaan sitä olematta hallintaa. Millainen tehtävä muista huolehtimisesta huolta kantavalla filosofilla voi olla tässä kontekstissa?*

– Otetaanpa Sokrateen esimerkki: juuri hän kysyy ihmisiltä kadulla tai nuorukaisilta *gymnasionissa*: ”Pidätkö huolta itsestäsi?” Jumala antoi hänelle tuon tehtävän, eikä hän jättänyt sitä edes silloin, kun häntä uhkasi kuolema. Hän oli todella ihminen, joka kantoi huolta muiden huolehtimisesta: tämä on filosofin erityisasema. Mutta jos ajatellaan yksinkertaisesti vapaan miehen tapausta, perustui koko moraalinen mielestäni siihen, että se, joka oikealla tavalla huolehti itsestään, kykeni samalla myös käyttäytymään soveliaasti suhteessa muihin ja muita kohtaan. Yhteiskunta, jossa kaikki huolehtisivat soveliaalla tavalla itsestään, olisi hyvin toimiva yhteiskunta, ja se saisi tästä eettisen periaatteen jatkuvuudelleen. Mutta mielestäni ei voida sanoa, että itsestään huolehtivan kreikkalaisen ihmisen olisi ensin huolehdittava muista. Nähdäkseni tämä ajatus tulee esille vasta myöhemmin. Ei pidä asettaa muista huolehtimista itsestään huolehtimisen edelle; huoli itsestä on eettisesti etusijalla sikäli kuin suhde itseen on ontologisesti ensisijainen.

– *Voidaanko itsestä huolehtiminen, johon kuuluu positiivinen eettinen merkitys, ymmärtää tietynlaiseksi vallan muunnokseksi?*

– Voidaan. Se on todella tapa kontrolloida ja rajoittaa valtaa. Sillä vaikka on totta, että orjuus on kreikkalaisen vapautta varjostava suuri riski, on myös toinen vaara, joka ensituntumalta vaikuttaa orjuuden vastakohdalla: vallan väärinkäyttö. Vallan väärinkäytössä mennään oman vallan laillisen käytön yli ja määrätään muut hyväksymään omat mieliteot, mieltymykset ja

halut. Tässä tulee vastaan tyranni tai yksinkertaisesti mahtava rikas mies, joka mahdolliaan ja rikkaudellaan käyttää valtaansa väärin muita ihmisiä kohtaan ja pakottaa heidät hyväksymään perusteettoman vallan. Mutta huomataan – näin kreikkalaiset filosofit ainakin sanovat – että tuo mies on todellisuudessa mieltymystensä orja. Ja hyvä hallitsija on nimenomaan se, joka harjoittaa valtaansa soveliaalla tavalla, toisin sanoen hän harjoittaa valtaansa samalla itseensä. Ja itseen kohdistuva valta säätelee muihin kohdistuvaa valtaa.

– *Eikö muihin kohdistuvasta huolesta kumpuava huoli itsestä ole vaarassa ”tulla absoluuttiseksi”? Eikö itseen kohdistuvan huolen absolutisoituminen voi tulla muihin kohdistuvan vallan harjoittamisen muodoksi, toisen hallinnaksi?*

– Ei, koska vaara hallita muita ja harjoittaa tyrannivaltaa heitä kohtaan on nimenomaan vain seurausta siitä, ettei ole huolehtinut itsestään vaan on tullut omien halujensa orjaksi. Mutta jos huolehtii itsestään niin kuin pitää, toisin sanoen jos tietää ontologisesti, mitä on, mihin kykenee, mitä on olla valtion kansalainen ja perheyhteisön (*oikos*) pää, mitkä ovat pelättäviä asioita ja mitkä asioita, joita ei pidä pelätä, mitä on soveliasta odottaa ja mitkä sitä vastoin ovat täysin yhdentekeviä asioita, ja jos lopuksi vielä tietää, ettei pidä pelätä kuolemaa, ei tällöin voi käyttää valtaansa väärin muita kohtaan. Vaaraa ei siis ole. Tämä ajatus ilmaantui paljon myöhemmin, kun itserakkaudesta tuli epäilyttävää ja sitä alettiin pitää yhtenä erilaisten moraalisten virheiden mahdollisista lähteistä. Tässä uudessa kontekstissa itsestä huolehtimista tuli ensisijaisesti itsensä kieltämistä. Ajatus esiintyy melko selkeästi Gregorius Nyssalaisen neitsyyttä käsittelevässä teoksessa *De virginitate*, jossa esiintyy itsestä huolehtiminen, *epimeleia heautou*, joka määritellään ensisijaisesti kaikkien maallisten siteiden kieltämiseksi; kielletään kaikki, mikä voi olla itserakkautta ja maalliseen itseen kiinnittymistä⁷⁶. Mutta mielestäni kreikkalaisessa ja roomalaisessa ajattelussa itsestä huolehtiminen ei voi sinänsä johtaa liioiteltuun itserakkauteen, jonka seurauksena muut lyödään laimin ja pahimmillaan jopa käytetään valtaa väärin heitä kohtaan.

– *Huoli itsestä siis kohdistuu toiseen kohdistuessaan itseen?*

– Juuri niin. Sillä, joka huolehtii itsestään niin, että tietää tarkkaan mitkä ovat hänen velvollisuutensa perheenpäänä, puolisona tai isänä, on oikeanlainen suhde vaimonsa ja lastensa kanssa.

– *Mutta eikö ihmisen osa rajallisuudessaan ole erittäin tärkeässä asemassa tässä? Puhuitte kuolemasta: jos ei pelkää kuolemaa, ei voi käyttää väärin valtaansa muita ihmisiä kohtaan. Tämä rajallisuuden ongelma vaikuttaa meistä erittäin tärkeältä; kuolemanpelko, rajallisuuden pelko ja haavoittumisen pelko ovat itsestä huolehtimisen ytimessä.*

– Totta kai. Ja tässä kristinuskon mukana tullut ajatus tuonpuoleisesta pelastuksesta tietyllä tavalla horjutti itsestä huolehtimisen tasapainoa tai ainakin sekoitti sitä. Muistuttaisin tosin vielä kerran, että pelastuksensa etsiminen tarkoittaa itsestä huolehtimista. Mutta juuri kieltäytyksestä tuli pelastumisen ehto. Kreikkalaiset ja roomalaiset vastoin pitivät itsestään huolta omassa elämässään ja olivat tuonpuoleisen suhteen huolissaan vain jälkeensä jättämästään maineesta, jolloin huoli itsestä saattoi suuntautua täysin omaan itseen, siihen mitä tekee ja mikä on oma asema muiden keskuudessa. Huoli itsestä saattoi suuntautua kokonaan kuoleman hyväksymiseen – mikä on täysin ilmeistä myöhäisstoalaisuudessa – ja tiettyyn pisteeseen saakka itsestä huolehtimisesta saattoi tulla jopa halu kuolla. Samaan aikaan se saattoi olla ellei muista huolehtimista niin ainakin itsestä huolehtimista niin, että hyödyttää muita. On mielenkiintoista nähdä tämän teeman merkitys esimerkiksi Senecan teksteissä: vanhetkaamme nopeasti, kiiruhtakaamme kohti loppua voidaksemme liittyä yhteen oman itsemme kanssa. Tuo tietynlainen kuolemaa edellyttävä hetki, jolloin mitään ei enää voi tapahtua, eroaa kuoleman suomaan pelastusta odottavien kristittyjen kuolemanhalusta. Se on kuin oman olemassaolon jouduttamista pisteeseen, jossa edessä on enää vain kuoleman mahdollisuus.

– *Ehdotamme nyt siirtymistä toiseen aiheeseen. Collège de Francen luennoilla olette puhunut vallan ja tiedon välisistä suhteista;*

nyt puhutte subjektin ja totuuden välisistä suhteista. Täydentävätkö käsiteparit ”valta/tieto” ja ”subjekti/totuus” toisiaan?

– Kuten alussa sanoin, olen aina ollut kiinnostunut subjektin ja totuuden välisten suhteiden ongelmasta: kuinka subjekti tulee tietyn totuuspuoleen piiriin. Ensimmäinen ongelmani oli seuraava: kuinka esimerkiksi hulluus on tietystä hetkestä lähtien ja tiettyjen prosessien myötä tullut tietynlaiseen lääketieteeseen kuuluvaksi ongelmaksi? Kuinka hullu subjekti on tullut tämän lääketieteellisen tiedon tai mallin määrittämän totuuspuoleen piiriin? Ja tätä analysoidessani havaitsin, että toisin kuin tuohon aikaan – kuusikymmentäluvun alkuvaiheilla siis – oli vähän tapana, ilmiötä ei voinut selittää puhumalla yksinkertaisesti vain ideologiasta. Itse asiassa oli käytänteitä – eritoten sulkemiskäytäntö, jota alettiin kehittää 1600-luvun alusta lähtien ja joka oli ollut edellytyksenä hullun tulemiselle tämän tyyppisen totuuspuoleen piiriin – jotka saivat minut suuntautumaan kohti valtainsituutioiden ongelmaa pikemmin kuin ideologian ongelmaa. Näin päädyin esittämään tiedon ja vallan ongelman, joka ei minulle ole mikään perustavaa laatua oleva ongelma vaan työkalu, jolla mielestäni kaikkein tarkimmin voidaan analysoida subjektin ja totuuspuoleiden välisten suhteiden ongelmaa.

– Mutta olette aina ”kieltänyt” ihmisiä puhumasta teille subjektista yleisesti.

– Ei, en ole sitä ”kieltänyt”. Ehkä olen muotoillut asioita epä-tarkoituksenmukaisesti. Tarkkaan ottaen olen kieltäytynyt ennalta määritellystä subjektin teoriasta – siten kuin esimerkiksi fenomenologiassa tai eksistentialismissa saatettiin tehdä – ja että tuon subjektiteorian pohjalta kysytään esimerkiksi, kuinka tietty tietämisen muoto on mahdollinen. Olen pyrkinyt näyttämään, kuinka subjekti itse muodostuu tietynlaiseksi hulluksi tai terveeksi subjektiksi, rikolliseksi tai ei-rikolliseksi subjektiksi tietyissä käytänteissä kuten totuuspuoleissa ja vallan harjoittamisessa ja niin edelleen. Minun oli pakko torjua tietynlainen apriorisen subjektin teoria voidakseni analysoida suhteita, jotka esiintyvät subjektin muodostumisen tai subjektin eri muotojen ja totuuspuoleiden, valtakäytänteiden ja niin edelleen välillä.

niin & näin -kirjoissa ilmestynyt

1. MIKKO LAHTINEN (toim.), *Henkinen itsenäisyys*
2. MARTIN HEIDEGGER, *Silleen jättäminen*
3. RALPH WALDO EMERSON, *Luonto*
4. PEKKA PASSINMÄKI, *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus*
– *Filosofinen analyysi rakentamisesta ja arkkitehtuurista*
5. QUENTIN SKINNER, *Kolmas vapauden käsite*
6. PERTTI AHONEN, *Vireällä mielellä*
– *Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat*
7. JULIEN OFFRAY DE LA METTRIE, *Ihmiskone*
8. T. P. USCHANOV, *Wittgenstein in Finland – A Bibliography 1928–2002*
9. MIKA HANNULA, JUHA SUORANTA & TERE VADÉN,
Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat
10. TOMMI WALLENIUS, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus*
11. DANIEL JUSLENIUS, *Suomen onnettomuus – De Miseriis Fennorum*
12. MICHEL ONFRAY, *Kapinallisen politiikka*
– *Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta*
13. J. J. F. PERANDER, *Yhteiskunta uutena aikana & muita kirjoituksia*
14. JUSSI BACKMAN, *Omaisuus ja elämä*
– *Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla*
15. NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Castruccio Castracarin elämä*
16. JUKKA PAASTELA (toim.), *Terrorismi*
– *Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysijä*
17. LAURI MEHTONEN, *Moderniteetin jäljillä*
– *Tekstejä aistisuudesta, tiedosta ja sivistyksestä*
18. ARTHUR SCHOPENHAUER, *Taito olla ja pysyä oikeassa*
– *Eristinen dialektiikka*
19. JUHA DRUFVA, *Unohdettuja ajatuksia etsimässä*
20. JUHA VARTO & HAKIM ATTAR, *Syvä laulu*
21. JUSSI BACKMAN & MIKA LUOTO (toim.), *Heidegger*
– *Ajattelun aiheita*
22. KARI VÄYRYNEN, *Ympäristöfilosofian historia*
– *maaäitimyytistä Marxiin*
23. TERE VADÉN, *Karhun nimi – kuusi luentoa luonnosta*
24. GUY HAARSCHER, *Tunnustuksettomuus*
25. JOSÉ ORTEGA Y GASSET, *Ajatuksia tekniikasta*
26. TAPANI KILPELÄINEN (toim.), *Kääntökirja*
– *Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*
27. MARTIN HEIDEGGER, *Tekniikka ja käänne*

28. SIMONE WEIL, *Juurtuminen*
– *Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle*
29. MIKA HANNULA, *Suomalaisuudesta – Erään sukupolven tarina*
30. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Tragedian synty*
31. EDMUND HUSSERL, *Geometrian alkuperä*
– *Johdanto Jacques Derrida*
32. WILLIAM JAMES, *Pragmatismi*
– *Uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille*
33. TUUKKA TOMPERI & HANNU JUUSO (toim.), *Sokrates koulussa*
– *Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*
34. JUHA VARTO, *Tanssi maailman kanssa – Yksittäisen ontologiaa*
35. GIORGIO COLLI, *Nietzschen jälkeen – miten tullaan filosofiksi*
36. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Talvisia merkintöjä kesän vaikutelmista*
37. MIGUEL DE UNAMUNO, *Traaginen elämäntunto*
38. JOYCE CAROL OATES, *Nyrkkeilystä*
39. MARTIN HEIDEGGER, *Esitelmiä ja kirjoituksia osa II*
40. E. M. CIORAN, *Hajoamisen käsikirja*
41. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Matildan ja Taavetin matemaattiset seikkailut
42. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Matildan ja Taavetin seikkailut tieteen maailmassa
43. OSCAR BRENIFIER, *Keskusteleva opetus*
44. MAUGHN GREGORY, *Filosofiaa lapsille ja nuorille*
45. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Filosofoidaan matematiikasta ja luonnontieteistä
46. JOHN DEWEY, *Taide kokemuksena*
47. PIERRE HADOT, *Mitä on antiikin filosofia?*
48. MARTIN HEIDEGGER, *Mitä on metafysiikka?*
49. ANN MARGARET SHARP, *Nukkesairaala*
50. ANN MARGARET SHARP & LAURANCE JOSEPH SPLITTER,
Kuka minä olen? – Nukkesairaalan opettajanopas
51. SAMI PIHLSTRÖM, *Elämän ongelma – Filosofian eettinen ydin*
52. NORMAND BAILLARGEON, *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*
53. BEATE BØRRESEN, BO MALMHETER & TUUKKA TOMPERI,
Ajatellaan yhdessä – taitavan ajattelun työkirja
54. ROGER-POL DROIT, *Filosofoidaan lasten kanssa*
55. LEENA KURKI & TUUKKA TOMPERI, *Väittely opetusmenetelmänä*
– *Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*

56. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Ajatusliikkeitä*
– *Päiväkirjat 1930–1932 & 1936–1937*
57. SIMO KYLLÖNEN, JUHANA LEMETTI, NIKO NOPONEN
& MARKKU OKSANEN (toim.), *Kiista yhteismaista*
– *Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*
58. HERBERT MARCUSE, *Taiteen ikuisuus*
59. HEINRICH HEINE, *Romantiikan koulu*
60. MATTHEW B CRAWFORD, *Elämän korjaajat*
– *Kädentaitojen ja käytännöllisen ammattityön ylistys*
61. TAPANI KILPELÄINEN, *Itsemurhan filosofia*
62. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSSL, *Etiikan pikkujättiläinen*
63. FRIEDRICH HÖLDERLIN, *Teokset*
64. MICHEL DE CERTEAU, *Arkipäivän kekseliäisyys 1 – Tekemisen tavat*
65. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Energia ja kokemus*
– *Naftologinen essee*
66. MICHEL FOUCAULT, *Klinikan synty*
67. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSSL, *Ajattelun pikkujättiläinen*
68. ERMANNO BENCIVENGA, *Olipa toisen kerran*
– *52 ajattelemisen arvoista satua*
69. VILLE LÄHDE, *Niukuuden maailmassa*
70. MICHEL DE CERTEAU, LUCE GIARD & PIERRE MAYOL,
Arkipäivän kekseliäisyys 2 – Asuminen, ruuanlaitto
71. MICHEL FOUCAULT, *Parhaat*

Tilaukset
www.netn.fi/kauppa
niin & näin
PL 730
33101 TAMPERE